

GALACTION VEREBCEANU
 Institutul de Filologie al AȘM
 (Chișinău)

**O VARIANTĂ MOLDOVENEASCĂ
 A CĂRȚII POPULARE *ALEXANDRIA**,
 FONETICĂ (2)**

Abstract. The article analyses the phonetic characteristics of the popular book *Alexandria* (Romanian manuscript, quota 817, fund 301, copied in Chisinau in 1790 and stored at the National Library of „V. I. Vernadsky” Academy of Sciences of Ukraine). The phenomena are examined at the levels of vowels and consonants.

Keywords: phonetic, vowel, consonant, diphthong, hiatus vowel, consonant group.

Vocalism. Vo c a l a [a]. [a] etimologic este menținut în *cadelniță* (18^v). În cuvântul *dascăl*, [a] posttonic etimologic este păstrat fără excepție în cele nouă atestări: *dascal* (56^r-2, 66^r), *dascalul* (51^r, 71^r, 73^v), *dascalului* (71^v), *dascale* (71^r-2).

Vo c a l a [ă]. Trecerea lui [ă] protonic la [a] nu este consemnată decât în *capitanii* (34^r) și în *încarcaț* (adj. pl., 52^v). Cvasimajoritare sînt însă exemplele cu [ă] conservat, indiferent dacă în silaba următoare apare un [a] accentuat: *am arătat* (28^v), *bărbatul* (44^v), *călare* (31^r), *împărat* (33^v), *păcat* (54^v) etc. sau o altă vocală: *bătrîn* (13^v), *pădure* (16^v) etc.

Fonetismul etimologic, cu [ă] neasimilat la [a], ne întîmpină în cuvintele *păhar(ul)* (33^v, 34^r, 72^r, 75^v etc.) și *păhară(le)* (33^v, 38^r, 72^r), formele înregistrînd 15 atestări. Deși mai puține la număr, grafiile cu [a], devenite ulterior normă literară, nu lipsesc: *pahar(ă)* (34^r, 30^r), *paharnic(ul)* (72^r, 75^r).

[ă] aton este conservat în prepoziția *cătră* (13^r, 27^v, 40^r, 73^r etc.) și în: *fămeia* (44^r), *nădejde* (28^r, 28^v, 32^r), *părechi* (38^r), *păreții* (56^v), *păreții* (67^r). În același timp, [ă] a fost modificat în [e], ca urmare a proceselor de acomodare sau asimilare vocalică (ILRL 1997, p. 88), în: *femeile* (41^v), *blestem* (vb., 38^r), *besărică* (24^r-2).

Forma etimologică *a prăvi*, ca și cea intermediară *a previ*, nu se atestă. Consemnăm, o dată, *privie* (76^r), cu [e] trecut la [i].

[ă] aton este notat în formele verbului *a ridica*: *rădică* (76^r), *rădicat-au* (14^v), *să rădică* (22^v, 24^r, 29^r, 36^r, 61^r, 67^r, 69^r), *mă voi rădica* (27^r), *să rădicară* (53^v), *iș rădică* (76^r) și în cele ale lui *a risipi*: *răsăpești* (48^v), *răsăpi* (39^r), *răsăpiră* (42^r); vezi și adjectivul *răsăpiț* (69^r). Inovația cu [i], aparținînd graiurilor sudice (Gheție 1975, p. 100), este înregistrată în cele două exemple: *să ridică* (26^r), *să ridicară* (54^r).

[ă] este, de asemenea, etimologic în formele: *învăli* (40^r), *învăliț* (51^r), *învăliură* (51^r), *învălită* (19^r, 22^r).

[ă] nu a evoluat în paradigma verbului *a mulțumi*, menținînd constant forma mai veche: *(nu) mulțămăsc* (13^r, 24^v, 27^v, 59^r, 66^v, 71^v), *mulțămăști* (64^r), *mulțămii* (64^r) etc.

* Vezi „Philologia”, 2014, nr. 1-2, p. 72-136.

[ă] nu este trecut la [i] în: *lacrămi* (70^r, 72^r), *lacrămile* (72^r, 76^r, 76^v).

[ă] aton a fost conservat în: *lăcuitarii* (28^r), *lăcuiesc* (64^v), dar a trecut la [o] în: *folos* (47^v, 48^v, 75^r), *nu folosiră* (42^r 72^v), *folosi-va* (24^v), *de folos* (64^v, 75^r), *norocul* (41^r, 52^v, 55^r, 58^r, 65^r, 66^v, 68^v), *nenorocită* (76^v), *norod* (17^v) *noroadă* (70^v), *să zăbovim* (52^v).

Vo c a l a [e]. În cuvântul *datorie* (27^v), [e] etimologic a fost înlocuit prin [a], ca urmare a acțiunii analogice a verbului *a da*.

[e] a trecut la [ă] în *Dumnezeu* și derivatele: *Dumnedzău* (13^v, 28^r, 44^r), *Dumnedzăul* (60^v), *Dumnedzăului* (65^v), *Dumnedzăule* (70^v), *dumnedzăiesc* (76^r) etc.

[e] apare conservat în *streine* (adj., 69^r, 75^r, 76^v), fonetismul etimologic fiind larg răspândit în epocă (ILRL 1997, p. 296).

Prezența lui [e] în *să mieră* (44^r) a fost explicată prin diftongarea lui [e], fenomen ce caracterizează graiurile de nord, în special cele moldovenești (ILRL 1997, p. 296).

[e] medial accentuat s-a închis la [i], prin disimilare, în *crieri(i)* (17^v, 70^v).

[e] aton s-a menținut în *sălbateci(lor)* (32^r, 39^v, 40^v-2, 65^v etc.).

Conservarea lui [e] aton este notată în puține cuvinte: *besărică* (24^r), fenomenul fiind bine reprezentat în paradigma verbului *a citi* și derivatele: *ceti* (24^v, 25^r, 40^r, 54^v etc.), *cetiră* (16^v, 23^r, 24^v, 75^r), *au cetit* (33^r, 41^r), *veț ceti* (51^r), *să cetești* (66^r), *cetitoriule* (35^r, 66^r); cf. și: *citi* (13^v-2, 15^r, 23^r, 32^r), *să citești* (22^r), *să citească* (33^r). În rest, textul înregistrează exemple cu [e] trecut la [i]: *bisericii* (24^r), *dimineață* (32^r, 51^v), *inimă* (55^v, 75^v), *nimic* (16^r, 65^r), *niște* (16^v, 18^r), *pricepe* (61^v).

[e] tonic apare notat, o dată, în *să trimetim* (15^r), dar formele ci [i] sînt majoritare: *trimit* (15^r), *trimisă* (13^r, 14^r, 23^r, 27^r-2), *au trimis* (14^r), *trimisă(ră)* (13^v, 23^r, 23^v, 24^v etc.), *să nu trimiț* (13^r), *a trimite* (14^v) etc.

Trecerea lui [e] medial aton la [i] este pusă în evidență de exemplele: *cetile* (70^v), *fetile* (17^r, 59^r, 59^v), *gadinile* (47^v), *hangerile* (36^v), *iepile* (46^v-2), *lemnile* (40^v), *peștile* (46^v, 47^r-3), *peștiră* (46^v, 64^v, 65^r, 66^r, 66^v), *pietrile* (40^v), *pivnițile* (74^r), *prietinul* (54^v), *prietinii* (54^r), *prietinilor* (54^r), *priiteșug* (68^v), *sămnile* (74^r), *stelile* (19^v, 26^v, 48^v, 71^r, 76^v), *sufletile* (70^r, 70^v), *șide* (24^v, 53^r, 67^r etc.), *șidem* (44^r), *șideț* (16^r, 57^v), *să șideț* (23^r), *a trie* (16^v, 34^r, 34^v, 36^r), *unile* (40^v, 57^r, 67^v, 70^v) etc. Mai numeroase sînt însă exemplele cu [e], acceptate mai tîrziu de limba literară: *adevărat* (15^v, 48^r, 66^v, 74^r etc.), *adevărate* (59^r, 44^v, 59^r), *fetele* (59^r), *luceferilor* (57^r), *stelele* (26^v) etc.

[e] final aton este păstrat de cele mai multe ori: *adoarme* (70^v), *carte* (24^r), *este* (17^r, 40^v, 41^v, 43^r etc.), *oaste* (26^v), *zile* (28^v) etc. Fenomenul închiderii lui [e] la [i], prezent în epocă în primul rînd în Moldova (Gheție 1975, p. 109, 396), are o întrebuițare largă: *cinstești* (65^v), *să citești* (22^r), *esti* (13^v, 48^v, 67^v, 73^r), *di* (17^v), *faci* (30^v), *ferеști-te* (13^r, 75^r), *gătești-te* (64^r), *împărățești* (15^r, 32^r, 33^r, 65^v), *jăcuiești* (22^v), *legi* (41^v), *miluiești-mă* (73^r-2), *te milostivești* (15^r, 42^r), *milostivești* <-te> (17^r), *mulțamești* (64^r), *pădzăști-te* (72^v-2), *pietri* (30^r, 57^r, 76^v etc.), *smerești* (32^r), *tătărăști* (16), *trebuiești* (13^v, 72^v), *trînești* (28^r), *vini* (74^r) etc.

[e], urmat de [n], s-a păstrat în *denapoi* (17^r, 42^r-2), în celelalte situații este notat fonetismul [i]: *din* (13^v, 32^r etc.), *dinapoi* (17^r, 47^r), *dintru* (14^r, 35^r, 74^r).

[e] final aton este totdeauna păstrat în unele cuvinte în care româna literară actuală prezintă forme cu [i]: *aice* (16^r, 44^r, 65^v, 67^v etc.), *atuncea* (13^r, 30^r, 44^v, 60^r etc.), *ce* (conj., 13^r, 23^r, 32^r, 43^r etc.); cf. însă numai *căci* (14^v, 69^r etc.) și *nici* (15^v, 27^r, 54^r, 76^r etc.).

V o c a l a [i]. Epenteza vocalei [i] este consemnată fără excepție în formele verbului *a (se) însăpămînta*: *mă spăimîntai* (16^v, 63^r), *mă spăimîntă* (66^v), *să spăimîntă* (26^v, 47^r, 67^v, 73^r etc.), *să spăimîntară* (14^v, 24^v, 35^r, 52^r etc.), *s-au spăimîntat* (54^r, 67^r).

V o c a l a [î]. [î] apare totdeauna conservat în paradigma verbului *a intra*: *întra* (29^v), *întră* (22^v, 46^v, 65^r, 66^v etc.), *întrară* (18^v, 29^v, 47^r, 60^v etc.), (*n*)*au intrat* (17^r, 28^v, 35^r, 66^r-2 etc.), *întra-voi* (65^r), *să nu întri* (64^v), *ar fi intrat* (66^r), dar a evoluat la [u] în formele verbelor *a umbla*: *umbla* (17^r-2, 25^r, 68^r, 76^v etc.), *umblară* (46^v, 47^r), *au umblat* (54^r), *de umblat* (48^r) și *a (se) umple*: *să umple* (13^v), *au umplut* (41^v), *să umplu(ră)* (14^r, 27^r, 55^v, 72^r etc.), *s-au umplut* (76^v). În cele opt atestări ale lui *inimă* (55^v, 75^v, 76^v), *inima* (48^v, 70^r, 72^r-2, 75^r), [î] etimologic este înlocuit cu [i] analogic.

[î] a trecut la [i] în: *timpinare* (18^r), *întimpinare* (15^r, 18^v, 24^r), *întimpinară* (43^r, 65^r, 69^r), *s-au întimpinat* (66^v), *să întimpinară* (74^v); cf. (*să*) *întimpinară* (18^r, 56^r).

[î] accentuat + [n] apare „diftongat”, prin anticiparea elementului palatal din silaba următoare: *cîine* (42^r), *cîinii* (42^r) *cîinilor* (14^r), *mîini* (42^r, 55^r), *mîinele* (22^v, 65^r), *mîinile* (36^r, 53^r, 70^r, 76^r), *mîine* (23^r, 24^v, 30^v), *pîine* (42^v, 43^v).

În *nalt* (55^r), se constată, o dată, afereza lui [î]; cf. însă, frecvent: *înalt* (26^v-2, 48^r, 61^v, 71^r etc.), *înantă* (32^r), *înalț* (42^v, 43^r, 60^r, 60^v-2).

[î] a fost sincopat în *țarnă* (56^r, 71^r).

V o c a l a [o]. Metafonia lui [o] nu a avut loc în: *amadzone* (57^v), *amadzonilor* (57^v, 58^r, 58^v), *corona* (19^r), *groz(d)nic* (67^v, 69^v), *omenii* (35^r), *oste* (63^r), *scosă* (71^v); cf. și *amadzoanele* (59^v).

Conservarea lui [o] aton este pusă în evidență de cele două atestări ale cuvîntului *cocon* (13^r, 13^v); cf. însă *cucoară* (39^v-2).

[o] aton a trecut, o dată, la [u] în *purunci* (47^r) și, dacă nu e greșeală de copiere, în *dumesnici* (47^v).

V o c a l a [u]. Fonetismul etimologic *minciunos* nu este consemnat, atestăm numai două exemple cu [u] evoluat la [i], prin acomodare sau asimilare vocalică: *mincinoasă* (70^r, 75^v).

În *suptsioară* (55^v), primul [i] este rezultatul unei asimilări vocalice.

[u] aton în poziție nazală este menținut în formele verbului *a porunci*: *poruncesc(u)* (22^v, 27^r), *porunci* (14^r, 25^r, 26^v, 28^r) și în: *frumseța* (43^v), *frumsăța* (43^v, 46^r), cu precizarea că în *frumseța* și, probabil, în *frumsăța*, cu al doilea *m* suprascris, se constată sincopa lui [u] din silaba următoare.

[u] este păstrat în *rumânește* (39^v), fonetism curent în primele texte (Densusianu 1961, p. 90), și în (*au*) *încungiurat* (60^r, 58^r), dar a trecut în [o] în *mormînt* (56^r, 76^v-2).

[u] final, avînd, posibil, valoarea zero, este notat exclusiv în cuvintele cu sufixul *-esc*: *biruiescu* (28^v), *dăruiescu* (55^r), *gîndescu* (72^r), *împărătescu* (34^r-2, 34^v, 59^r, 63^r, 72^r, 73^r),

73^v), *mulțămescu* (13^r), *să muncescu* (65^v-2), *plătescu* (30^v), *poruncescu* (22^v), *prorocescu* (53^r), *sămăluiescu* (33^v), *sfătuiescu* (65^v), *slujescu* (31^v), *socotescu* (73^v-2), *străjuiescu* (44^v), *tilhuiescu* (73^r), *trebuieescu* (58^r); vezi însă, o dată, *acestu* (63^v). Grafurile fără [-u], în aceleași condiții, sînt și ele puține la număr: *biruiesc* (55^r), *dumnedzăiesc* (76^r), *gîndesc* (27^v, 33^r), *greșesc* (73^r), *împărătesc* (34^r, 69^r, 74^r), *lăcuiesc* (64^v), *poruncesc* (27^r), *slăvesc* (60^v), *trăiesc* (44^v-2, 73^r), *vesălesc* (31^r, 69^r), *voiesc* (54^v).

În cîteva grafii, [u] este semnalat cînd formează un diftong cu iotul precedent: *audziiu* (63^r, 65^v), *grăiiu* (67^v), *mă învredniciiu* (71^v), *mă lipsiiu* (75^v), *plătiiu* (31^v), *pustiiu* (39^v), *viețuiiu* (75^v).

Vocale în hiat. H i a t u l [ă] – [u] este menținut în *dinlăuntru* (61^r) și în *înlăuntru* (26^r); cf. însă *dinluntru* (61^r), în care hiatul este redus la [u], prin stadiul [u] – [ă] > [o] (Gheție 1975, p. 119).

H i a t u l [i] – [i] nu a fost contras în: *priimi* (15^r), *să primești* (59^r).

H i a t u r i l e [u] – [a], [u] – [o] sînt fie conservate, fie reduse, prin eliziunea primei vocale (Densusianu 1961, p. 68), în exemplele: *întru acel* (19^r, 25^r, 46^v-2, 68^r etc.) – *într-acel* (29^r, 51^v, 60^r), *întru acei* (43^r) – *într-acei* (60^v), *întru o* (24^r, 42^v-2, 65^r-2, 74^r-3 etc.) – *într-o* (60^v), *nu au putut* (75^v) – *n-au putut* (15^v) etc.; cf. însă: *într-ace* (28^v, 61^v, 71^r), *într-aceste* (67^r), *într-alt* (44^v, 67^r), *într-alte* (18^v, 43^r, 66^v, 67^r-2), *într-însa* (16^v, 27^v, 47^v, 64^v-2 etc.), *într-însăle* (42^v, 52^r, 57^r) *într-înșii* (42^v) etc. La fel unice sînt și formele cu h i a t u l [ă] – [a]: *că a* (13^v, 30^r-2, 58^v-2 etc.).

Diftongi și triftongi. D i f t o n g u l [ea] etimologic este menținut în sintagma de ori-gine slavă *sfeataia sfeatih* (18^v), dar a trecut la [e] în *mrejă* (34^v).

În poziție finală, [ea] accentuat se monoftonghează: *ave* (22^r, 47^v, 53^v, 61^v etc.), *n-ave* (15^v, 47^v), *voi ave* (25^r), *nu veț ave* (40^v), *va ave* (47^v), *aș ave* (73^r), *ar ave* (73^v), *voi be* (24^v), *be* 24^v-2, 70^v), *să nu be* (70^v), *crede* (23^r), (*să*) *cunoște* (18^v), *dzice* (26^v, 36^v, 61^v, 76^v), *dure* (13^v), *me* (13^r, 36^v, 52^v-2, 76^v-2 etc.), *merge* (17^r-2, 25^r, 36^r-2, 76^v etc.), *petrece* (76^v), *plînge* (24^v, 36^v, 43^v-2, 76^v etc.), *pute* (14^r, 34^v, 75^r etc.), *pute-voi* (44^v), *spune* (47^v), *trece* (29^r, 74^r), *vede* (41^r, 46^r, 65^v-2, 67^r), *vre* (16^r, 33^r, 46^r, 67^v, 74^r etc.). Forma cu [ea], exclusivă în unele cazuri: *vrea* (58^r), este prioritară în alte cazuri: *acea* (17^r, 26^r, 66^r etc.), cu 14 atestări, față de numai cinci consemnări ale lui *ace* (28^v-2, 54^r, 61^v, 71^r).

Aceeași modificare suferă [ea] și în poziție neaccentuată, exemplele cu [e] deschis fiind predilecte în forma articulată a unor substantive feminine: *avere* (30^v, 53^v, 63^r, 64^r-2), *bere* (25^r), *carte* (13^v-3, 32^v-2, 58^r-3, 75^r etc.), *cetate* (15^v-2, 29^r-4, 61^v-2, 74^r-3 etc.), *cinste* (53^v-2, 69^r, 71^v), *curte* (47^v), *dragoste* (28^v, 55^r, 75^v), *jale* (30^v, 44^r, 48^r, 48^v), *lume* (18^v-2, 36^v-2, 54^v-3, 71^v-4 etc.), *mare* (29^r, 69^v-3, 70^v), *minte* (13^v), *moarte* (25^r, 48^r-2, 71^r-2, 76^r-2 etc.), *muiere* (44^v-2, 53^v, 63^v-3, 73^v etc.), *mulțime* (16^r, 25^r, 29^r, 53^r), *noapte* (42^v-2, 47^r-2, 51^r, 72^r etc.), *oaste* (35^v-2, 52^r-3, 60^r-4, 76^v etc.), *pasăre* (48^r), *plîngere* (30^r), *putere* (27^v-3, 54^v-2, 57^v-2 etc.), *stăpînire* (53^v), *venire* (22^r, 34^r, 52^v-2, 74^v), *vreme* (70^r) etc.; cf. și forme cu [ea] nemonoftongat: *aceea* (14^r, 46^v, 66^r, 74^v etc.), *cetatea* (24^r).

Adverbele și numeralele ordinale nu primesc particula deictică *-a*, formele curente fiind cele terminate în vocală etimologică: *acole* (26^r-2, 39^r-3, 66^v-3, 72^v-2 etc.), *aice* (16^r-2, 40^r-4, 65^v-5, 71^v-2 etc.), *asămene* (35^r, 64^v), *așijdere* (27^r, 34^v, 65^r), *atuncea* (13^r, 31^r-3, 55^v-3, 75^v-2), *purure* (55^v), *al doile* (16^v), *al patrale* (22^r, 72^r).

Diftongul [eï] este menținut în: *trei* (16^v, 28^v-2, 51^v, 74^r-2 etc.), *al treile* (31^v), dar a trecut la [ji] în *al triile* (33^v).

Diftongul [ja] în poziție moale este redus constant la [je]: *ele* (52^r, 58^v), (*nu este* (13^r-2, 30^r-3, 54^v-4, 74^r-4 etc., cu 95 de atestări), *grăiește* (17^v, 18^v, 53^v, 70^r), *muiere* (44^v-2, 53^v, 63^r-2, 63^v-3 etc.), (*nu trebuiește* (43^r, 52^v, 70^v, 72^v-2, 73^r). Singurele exemple, notate cu iati: *iaste* (48^r) și *eale* (44^v, 46^v), par să reproducă diftongul [je], fiind, probabil, o deprindere grafică.

[ja] accentuat apare transformat în [je]: *e* (pron. pers., 44^v, 68^r, 69^r-2, 71^v), *ie* (vb., 53^v-2), *omorîie* (40^v) și în forma de impf. a unor verbe: *să apropie* (74^r), *cernie* (72^v), *fugie* (39^v, 52^r, 53^r, 72^v), *gîndie* (43^v, 75^r), *grăie* (41^v, 47^r), (*va*) *junghie* (18^v, 55^v), *ieșie* (25^r, 42^v-2, 68^r), *plătie* (22^r), *privie* (76^r), *scrie* (18^v, 32^v, 38^r, 40^r-2 etc.), *slujie* (74^v), *strălucie* (18^v, 19^v, 66^v), *dzdrobie* (52^r) etc.

În mai multe exemple, [ja] accentuat este constant precedat de [i], fiind consemnată succesiunea *iia*, niciodată *ia*: *amiia(d)zăzi* (18^v-2, 53^v-2, 57^v, 60^r-2), *diiavolul* (75^r), *diiavolului* (76^r), *indiiian* (73^r, 73^r), *miiazănoapte* (19^v-2), *patriiarh* (73^v), *piiatră* (17^v, 30^r, 47^v, 71^v etc.), *viiiață* (15^r, 35^r, 42^r, 51^r etc.), *viiiața* (31^r, 48^r, 53^v, 76^v-2 etc.).

La finală de cuvînt, [ja], accentuat sau aton, este modificat în [je]. Fenomenul este aproape general în forma articulată a unor substantive feminine comune sau proprii: *bogație* (56^r), *corabie* (30^v), *frăție* (75^v), *Indie* (35^r-3, 53^v-3, 56^r-3, 57^v-3 etc.), *împărăție* (13^r-3, 33^r, 48^v-2, 69^v-2 etc.), *Machedonie* (13^r-3, 74^v, 75^r-6, 76^r), *mirodenie* (46^r), *mîndrie* (13^v), *moșie* (33^r, 36^v, 43^r, 46^r, 75^r), *Persie* (22^v, 26^r, 31^r, 36^r, 36^v), *ploaie* (16^r, 25^r), *robie* (23^v), *sabie* (15^r, 31^r-2, 61^v-2, 68^v-2 etc.), *solie* (13^v), *vedenie* (32^r), *voie* (18^v, 31^v, 36^r, 54^v etc.). Menținerea lui [ja] este rarisimă: *să apropiară* (29^r, 35^v, 70^r), *s-au apropiat* (63^v).

Diftongul [je], după labiala [p], alternează cu [e] în paradigma verbului *a pieri*, exemplele fără diftong fiind mult mai numeroase: *piere* (vb., 48^r), *nu pier* (vb., 27^r), *să piei* (54^v) ~ *am perit* (40^v), *au perit* (51^v-2, 67^r, 76^v), *periră* (16^r, 47^v, 52^r-2, 53^v-2 etc.), *vei peri* (41^r, 46^r), *peri-vei* (69^r), *va peri* (46^r, 54^r), (*nu*)*veț peri* (54^r, 69^r), *nu vor peri* (72^v), *să perim* (40^v, 40^v), *să perit* (58^v), *aș peri* (68^r), *a peri* (58^r), *perit* (adj. pl., 40^v, 69^r). În alte situații, forma cu [je] este singura consemnată: *piele* (s., 48^r, 48^v), *piei* (19^r, 22^r, 48^v, 57^r), *pieile* (48^v), *pietre* (19^r, 22^r, 52^v, 76^v), *pietri* (30^r-2, 32^v-4, 38^r-2, 57^r-3 etc.), *pietrile* (40^v). În cazul adjectivului *verde*, notat *vierz* (43^r), e posibil să ne aflăm în fața unei forme hipercorecte.

Diftongul [ju] este păstrat în: *fiu* (72^r), *fiul* (15^r, 44^r-2), *fiule* (72^r-3), singura formă întâlnită în text, și în cuvinte de tipul *ajutoriu* (vezi *infra*).

Diftongul [uă] > [o], prin acomodare, în forma de perfect simplu persoana a III-a singular a verbului *a lua*: *luo* (15^v-2, 36^v-2, 55^r-2, 76^v etc.), cu 32 de înregistrări, și în cele două atestări de conjunctiv prezent: *să luom* (16^r, 16^v).

Trifto ngul [jieu] este notat constant în adjectivul pronominal posesiv de persoana I singular *mieu* (15^r-2, 35^r, 65^v-4, 76^v-3 etc.).

Consonantism. Labiale. Înaintea vocalelor din seria anterioară, labialele apar nealterate: *bine* (15^r), *piele* (48^r), *pietri* (57^r), *să mieră* (44^r), *va fi* (61^r), *vin* (70^v) etc. Excepție fac oclusiva labială [p] și fricativa labiodentală [f], care sînt uneori palatalizate în stadiile [k'] și, respectiv, [h']: *chipierul* (14^r), *chiperi* (14^r), *herbinț* (70^r), *her* (47^r, 48^r, 48^v, 61^r, 68^v); cf., o dată, și *fier* (66^r). În grafiile *fhier* (22^r), *pheră* (28^r), [fh] „ar putea reflecta eventual stadiul „intermediar”, cu labiala păstrată: [fh']” (ILRL 1997, p. 306).

Rostirea dură alternează cu rostirea moale, mai numeroase fiind exemplele în care, după labialele [m], [v], [b] și [p], [e] > [ǎ] și [ea] > [a]: *tocmală* (28^v), *să tocmăsc* (34^r), (*să nu*) *mărg* (36^r, 46^r, 52^v), *să mărgă* (14^r, 27^r, 46^r, 52^v etc.), *mărgînd* (64^v), (*nu*) *mulțămăsc* (24^v, 27^v, 66^v, 71^v), *să izbăvască* (65^v), *să să milostivască* (22^r), *să otrăvască* (70^r), *să vorbască* (43^r), *răpăște* (28^r), *să să topască* (44^r); cf. și *dzmeu* (26^r), (*să*) *merg* (40^r, 41^r, 44^v, 52^v, 59^v), *mergînd* (64^v, 65^r, 66^v), *mulțămescu* (13^r, 59^r).

[b] etimologic din prepozițiile *supt* (14^v, 35^r, 58^v, 72^r etc.) și *dedesuptul* (29^v, 67^r), precum și din substantivul *suptsisiolară* (55^v) s-a transformat în [p], prin acomodare la dentala surdă [t]. Același fenomen a avut loc în adjectivul *supțire* (47^r).

Dentale. [d], [t] și [n] nu modifică timbrul vocalelor [e] sau [i]: *adevărat* (27^r), *de* (55^v), *decît* (54^r), *judecată* (66^r), *va atinge* (70^v), *frate* (72^v), *înainte* (15^v), *nevoie* (39^v), *nimene* (47^r) etc.

În privința lui [t], este de remarcat, în primul rînd, timbrul dur al consoanei, determinat de reducerea diftongului [ea] la [a] și velarizarea lui [i] în stadiul [i]: *aștaptă* (13^r, 14^r, 46^r), *aștaptă-mă* (32^r), *oștanul* (26^v), *ștarsă* (36^v), *stînsără* (30^r), *să stîngă* (30^r). Grafiile cu [t] pronunțat moale întrec în frecvență pe primele: *să (nu) să clătească* (54^v, 55^r), *să să gătească* (14^r, 25^r, 34^v, 38^r, 40^r, 55^r), *să îmbărbătează* (52^v), *să întristeadză* (48^v), *steag* (59^v) sau *amestecat* (56^r), *amestecară* (17^r), *blestem* (38^r), *nestins* (44^v), *s-au stins* (76^v) etc.

În cazul fonetismului *stinci* (= *stînci*, 39^v), pare să ne aflăm în fața unei grafii hipercorecte.

[t] este păstrat în *supt* (14^v, 35^r, 58^v, 72^r etc.).

Rostirea dură a consoanei [s] este dominantă în textul cercetat, în acest sens remarcîndu-se pronumele reflexiv, care, în exemple de tipul *să bucură* (15^r), *închinea-săvor* (14^v), apare exclusiv în forma velarizată, înregistrînd 268 de ocurențe. La fel velarizat și general este [s] și în formele verbale: *ajunsă(ră)* (17^r, 19^v, 26^r, 46^r etc.), *marsă(ră)* (15^v, 16^v, 34^r, 66^v etc.), *rămăsă(ră)* (73^r), *purceasă(ră)* (17^r, 19^v, 51^v, 71^r etc.), *spusă(ră)* (16^r-2, 26^v-2, 34^v-2, 74^r etc.), *trimisă(ră)* (14^r, 27^r-2, 35^v, 44^r-2, 69^r-2 etc.), *ucisă(ră)* (16^r, 32^r, 47^r-2, 54^r) etc., în această poziție consemnîndu-se 328 de prezențe.

Rostirea dură a lui [s], ca urmare a reducerii diftongului [ea] la [a], este conservată în: *persască* (31^r-2, 36^r), *samă* (15^v, 26^v-4, 42^v, 76^r-2 etc.), *sară* (27^v, 51^v, 63^v), *tusa* (70^r), *visa(d)ză* (70^v-4, 71^v).

Înmuierea lui [s] este pusă în evidență de formele verbului *a găsi*: *găsi* (34^r, 36^v, 41^v, 66^r, 68^v), *găsiră* (16^r, 39^r, 48^v, 60^r, 64^r), *găsit-am* (74^r), *ai găsit* (74^r), *nu vom găsi*

(41^r-2), *aș fi găsit* (74^r), dar și de grafii ca: *nu folosiră* (42^r, 72^v), *folosi-m-va* (24^v), *mă lipsiiu* (75^v), *mesii* (66^v), *nelipsiș* (74^v), *pardosite* (57^r), *sine* (55^v), *sosi* (24^v, 54^v, 68^r-2, 68^v-2), *au sosit* (66^v, 70^r), *sosiră* (34^v), *tipsie* (42^v, 43^v), *tipsii* (57^r), *vasilisc* (61^r); cf. însă: *găsi* (46^v, 68^r), *găsîră* (46^v, 47^r), *nu-l găsiră* (34^v-2, 36^v, 46^v, 47^r), *n-ai fi găsit* (74^r).

La fel ca în alte scrieri aparținând perioadei vechi (Densusianu 1961, p. 48), și în textul cercetat constatăm două forme ale lui *sînge*: una cu [s] rostit dur, pronunțare normală din punct de vedere etimologic – *sînge(le)* (17^r-2, 53^r, 54^r, 71^r etc.) – și alta cu [s] avînd o rostire moale – *singe(le)* (19^v, 36^r-2, 53^r-2); vezi și: *sirmă* (67^r), *țița* (72^r). Fenomenul a fost interpretat în literatura de specialitate diferit: fie că avem a face cu o rostire moale a consoanelor în discuție (Densusianu 1961, p. 48), fie că asistăm la false regresii sau la grafii hipercorecte (Gheție 1975, p. 139-140; Gheție–Mareș 1974, p. 169-173).

Perechea sonoră a lui [s], africata [dz], care provine, de regulă, din [d] + [e], [i] latin, înregistrează, de asemenea, apariții numeroase, marcînd ambele articulări, în unele cuvinte [dz] fiind exclusiv dur, cum ar fi în (*lui*) *Dumnedzău* (14^r, 23^r etc.), cu 106 ocurențe, în altele fiind preponderent moale, ca în formele verbului *a zice*: *dzisă(ră)* (30^r, 70^v etc.), *a dzice* (18^v) etc., cu 280 de ocurențe. Excepție face forma de gerunziu, care numără 73 de ocurențe, dintre care doar în patru cazuri [dz] este moale: *dzicînd* (27^r, 30^r, 48^r, 63^v), restul exemplurilor revenind lui [dz] dur: *dzicînd(u)* (36^v, 75^r etc.). La fel este situația în formele substantivului *zi*, care are 101 apariții – 99 cu [dz] moale: *dzi*, *dzioa*, *dzile* (25^r, 36^r, 76^r etc.) și două cu [dz] dur: *dzî* (36^r, 66^v).

Alte exemple: *ai dzidit* (71^r), *dzidiu* (s., 61^r), *dzisa* (44^r), *dobîndzile* (70^r), *s-au îmblîndzit* (14^v), *să îngrodziră* (53^r), *laudzi* (27^v), *livedzile* (43^r), *mudzicilor* (74^v), *să pădziș* (35^v), *să purcedzi* (51^r), *s-au răpedzit* (76^r), *să te scaldzi* (43^v), *ședzi* (15^r), *slobodzi* (26^v, 35^v, 52^v, 70^r), *soldzii* (47^r), *ucidzi* (73^r-2), *să ucidzi* (31^r, 68^r), *vedzi* (44^r, 64^v, 65^r, 67^v-2), *voievodzi* (69^r) *voievodzii* (18^v, 32^v, 54^r, 76^r etc.), *voievodzilor* (69^v-2, 74^r), cf. și *mîndzii* (46^v), *să pădziș* (26^v, 32^r), *ședzînd* (33^v, 43^r, 53^r), *vădzînd* (43^v, 47^v, 66^v, 67^r-2), *voievodzii* (22^v, 26^r).

În formele lui *astăzi*, [-i] final pare să fi „amușit”: *astădz* (30^v, 61^r, 75^v etc.); cf. *astădzi* (31^r-2).

În două grafii, diftongul [ea] este redus la [a]: *glogodzală* (17^r), *umedzază* (70^v).

Încheiem caracterizarea africatei [dz] precizînd că ea apare și în cuvinte a căror origine este alta decît latină: *budzuganele* (55^r), *budzunariu* (33^v-3), *iedzer* (47^r-2), *iedzir* (46^v, 47^r-2), *iedzăr* (46^v, 55^v), *obradzul* (65^r), *obradzăle* (39^r, 65^r, 65^v), *să pădziș* (35^v), *să pădziș* (32^r), *să vă pădziș* (26^v), *pădzăști-te* (72^v-2), *rădzboi* (27^v-2, 38^r-2, 51^r-2, 63^v-2 etc.), *voievodzi(i)*, (18^v, 32^v, 71^r-2, 74^v-2 etc.), *voievodzii* (22^v, 26^r, 34^r, 34^v, 54^r), *voievodzilor* (69^v-2, 74^r, 75^r), *dzidi* (vb., 46^r), *m-ai dzidit* (71^r), *dzidiu* (s., 44^v), *dzmeu* (26^r). Fenomenul este răspîndit în textele vechi, inclusiv în graiurile nordice din epocă (Gheție–Mareș 1974, p. 187).

Textul înregistrează cîteva cuvinte în care consoana [z] (< [dz], prin pierderea elementului exploziv) este notată, avînd timbrul moale: *astăzi* (60^v), *vezi* (71^r), *zidituri*

(61^v), *zilele* (22^{r-2}), *zisără* (16^r, 18^r), *zicînd* (43^v), *zioa* (76^r) și timbrul dur: *înzăstra* (73^r), *zîc* (23^r), *zîcînd* (14^v, 15^r, 18^r, 22^r, 23^r, 28^r), *zîcături* (18^v), fără a se constata vreo preferință în acest sens.

Rostirea moale și cea dură ne întîmpină și în cazul dentalei [t], alternanțe consemnându-se în aceleași cuvinte: *alții* (17^r, 46^{v-2}, 64^{v-2}, 67^v etc.) ~ *alți* (46^v), *cețării* (16^r, 25^r, 61^r, 73^v etc.) ~ *cețării* (14^v, 22^r, 29^v), *cețășile* (35^r) ~ *cețășile* (22^{v-3}, 54^r, 57^v, 59^r etc.), *curșile* (30^v, 41^r, 57^r, 64^r etc.), *curșilor* (56^v, 57^r) ~ *curșile* (41^r, 56^v, 60^r, 66^{v-2}), *s-au despărțit* (72^r), *vă despărțit* (75^v) ~ *nu va despărți* (55^r), *nu va despărți* (76^v), *au împărțit* (69^v), *împărțiră* (22^v), *a împărți* (69^v) ~ *a împărți* (74^v), *am înțeles* (13^r, 23^r, 23^v) ~ *am înțales* (58^v), *porșile* (16^r, 25^r) ~ *porșile* (29^{v-2}), *pușină* (14^r, 27^v, 30^v, 70^{v-2}, 75^{v-2}) ~ *pușină* (47^v, 53^v, 60^r), *sulișile* (27^v, 40^r, 48^v), *sulișilor* (48^v) ~ *șulișile* (27^v, 55^{v-2}), *ulișile* (17^{r-2}) ~ *ulișile* (29^v).

Alteori, [t] este exclusiv moale, așa cum apare în sintagma *împărțășia ta* (14^{v-3}, 40^{v-2}, 58^{r-4}, 58^{r-6}, 69^{r-3} etc.), cu 72 de atestări, sau, dimpotrivă, este dur în cele șase exemple realizate în fonetică sintactică: *ț-am trimis* (13^{v-3}, 14^r, 59^{v-2}). În favoarea unei rostiri dure sînt și grafiile, foarte frecvente, cu [t], urmat de ier mare, care alternează cu [t] suprascris (redat aici subliniat): Iată cîteva perechi: *cărț* (22^{v-2}, 53^v, 54^r) ~ *cărț* (14^v); vezi și *cărșile* (54^r), *împodobiț* (66^v) ~ *împodobiț* (18^r, 18^v), *să luoăț* (46^v) ~ *să luoăț* (46^v), *părț* (16^v, 17^r, 25^r, 51^v, 52^r, 53^r, 60^{r-2}) ~ *părț* (16^r); cf. însă *părșile* (25^r, 39^{r-2}, 53^r, 69^v etc.) – *părșile* (54^r, 70^r), *să pădzîț* (32^r) ~ *să pădziț* (35^v), *să nu porț* (67^v) ~ *porț* (13^r), *să porț* (17^v), *răutăț* (28^v) ~ *răutăț* (42^r), *scrieț* (23^v) ~ *scrieț* (24^v), *toț* (13^r, 31^{v-3}, 46^{v-4}, 75^r etc.), cu 34 de apariții ~ *toț* (13^v, 38^{r-2}, 40^{v-2}, 71^{r-3} etc.), cu 52 de atestări. De remarcat, totuși, că [t] suprascris din aceste exemple alternante nu exclude, teoretic, să marcheze și un timbru moale.

Rostirea dură a lui [r] este o particularitate a textului: *răci* (24^v, 36^r, 42^v, 43^r, 75^v), *răle* (63^r), *rălile* (63^r), *răvărsatul* (53^r), *uraște* (31^v), *vra* (24^v, 70^r, 72^v, 76^r). La fel dur este [r] în *țările* (18^r, 39^r, 59^r, 69^r etc.). E de presupus că, în cazul formei nehotărîte, [-i] final „amușise”, de vreme ce forma de plural ca *țăr* (scris cu ier mare) apare notată încă în secolul al XVI-lea (Densusianu 1961, p. 60), inclusiv în textul cercetat: *țăr* (47^{v-2}, 69^r, 74^v, 75^{r-3}); cf. însă, o dată, *țări* (76^v). Aceeași modificare pare să fi suferit [-i] final din pluralul lui *tătar*: „Și periră acolo *tătar* 3000” (16^r); vezi și grafiile *tătarii* (16^{r-2}, 25^r, 48^v), *tătarilor* (25^r, 48^v), *tătărăști* (16^r).

Prezența lui [r] moale este episodică: *reu* (63^r), *vrea* (58^r).

O trăsătură caracteristică textului cercetat constituie apariția exclusivă a lui [r] palatalizat atît în cuvintele formate cu sufixele *-ar*, *-tor*, cît și în alți termeni: *ajutoriu(l)* (22^v, 35^{v-3}, 54^{r-3}, 59^v etc.), *boieriu* (26^v, 33^v, 72^{v-2}), *bucătariu* (46^v), *budzunariu* (33^{v-2}), *ceriu(l, lui)* (14^{r-2}, 26^{v-2}, 57^{r-2}, 70^{v-2} etc.), *cetitoriule* (35^r, 66^r), *chiperiul* (14^r), *hansariu(le)* (22^v, 27^r), *clondiriu(l)* (42^v, 43-4), *măgariu(l)* (27^{v-2}), *mărgăritariu* (22^r, 38^r, 57^r, 73^v etc.), *moștenitoriu* (71^r), *necuvîntătoriu* (76^r), *otrăvitoriul* (76^{r-2}, 76^r), *portariu* (34^{r-3}), *potiriu(l)* (24^v, 25^r), *stăpîntoriu* (54^v), *îlhariu(l, le)* (27^r, 27^{v-2}, 73^{r-4}). Împăratul Indiei *Por*, înregistrînd 98 de atestări, apare notat numai cu [r] palatalizat: *Poriu* (18^v,

35^v-4, 56^v-4, 66^r-3 etc.). Textul consemnează doar trei grafii cu [r] nepalatat, scrise cu ier mare: *portar* (34^v), *tîlhar* (22^v, 73^r), apariția acestora putînd fi rezultatul supra-punerii cel puțin a două straturi lingvistice.

Vibranta [r] este uneori conservată, altelei dispare prin disimulare. Forme alternante se constată chiar în cadrul aceluiași cuvînt: *pre* (13^r, 28^v, 48^r, 54^r etc.), cu 443 de ocurențe, față de numai 33 de atestări pentru *pe* (15^v, 26^v, 48^r, 74^r etc.). Doar forma arhaică este prezentă în *preste* (13^v, 23^r-2, 38^r-2, 55^v-2 etc.), însă și *pentru* (15^r-3, 28^r, 47^r, 67^v etc.).

[r] a evoluat la [l], prin disimulare, în cele trei apariții ale verbului *a tulbura*: *tulbura-vei* (67^v, 69^r, 75^r), inovație a graiurilor nordice (Gheție 1975, p. 155; ILRL 1997, p. 312).

[r] nu a fost metatezat în *împrotivă(a)* (14^v, 33^r, 35^r, 52^r, 57^v, 60^r, 68^r, 75^v-2) și în *protivnic* (27^r).

Prepalatala. Sub raportul frecvenței, rostirea moale a consoanei [ș] este cvasimajoritară. Au fost înregistrate circa 100 de cuvinte cu acest timbru, care întrunesc 240 de ocurențe. Iată unele exemple: (*să*) *aședzără* (15^v, 18^r, 40^r), *cerșilor* (19^v-4), *dînșii* (18^r-2, 22^r-2, 44^r, 76^r etc.), *gonașii* (34^v), *ieșim* (39^v, 58^r), *ieșie* (25^r, 42^v-2, 68^r), *ieși(ră)* (34^r-3, 46^r-2, 60^r-2, 74^r etc.), *Levcadușe* (75^r-3), *moșie* (33^r, 36^v, 43^r, 46^r, 75^r), *orașele* (22^v), *pașe* (33^r, 33^v), *rușine* (14^v, 30^v, 58^v-4, 72^v etc.), *sfîrșenie* (39^v), *să săvîrși* (56^r, 76^v), *șerpi(i)* (39^r, 65^r, 74^r-3), *ușe* (sg., 61^r-4) etc. E de presupus că [ș] suprascris ar putea acoperi aceeași rostire moale, cel puțin în cazul substantivelor și adjectivelor care redau pluralul: *aleș* (14^v, 34^v, 52^v, 74^v etc.), *bucuroș* (23^r), *călărăș* (15^v, 26^r-2, 28^r, 51^r etc.), *credincioș* (69^v-2, 75^r, 76^r), *graș* (57^r), *frumoș* (30^r, 42^v, 57^r), *înghimpoș* (61^r), *măceș* (57^r), *ostaș* (15^v, 22^r, 51^v-3, 54^r etc.), *pardoș* (26^r, 48^r, 51^v-2, 57^r), *țaruș* (52^r) etc.

Rostirea dură a fricativei [ș] (urmată de ierul mare) este accidentală: *aș* (vb., 73^r), *iarăș* (33^v), *îș* (18^v, 32^v, 34^r, 48^v, 76^r), [i] final asilabic „anușind” datorită timbrului dur al siflantei; cf. însă și *își* (72^v), *-și* (34^r).

După [ș] în poziție tare, diftongul [ea] este redus la [a]: *așa* (13^r-2, 18^v-5, 33^r-4, 58^v-3, 76^v-4 etc.), *deșarte* (13^v), *greșală* (65^v), *să stropșască* (14^r), *șao(a)* (19^r, 69^v), *șarpe(le)* (30^r, 63^r), *șasă* (19^v, 38^r).

Fenomenul reducerii lui [ea], creat prin sinereză, la [a], în urma acțiunii durificatoare a lui [ș], este ilustrat de: *ș-ar* (28^v), *ș-au* (31^r, 39^r, 55^v, 74^v-2 etc.).

În verbul *a deschide*, consemnăm forme alternante, cu [ș] < [s], prin asimilare consonantică (Philippide 1927, p. 220-221): *deșchide* (34^r-2, 34^v), *deșchisără* (16^r, 25^r, 34^r-3), *să deșchisă* (55^v); vezi și adjectivul *deșchisă* (29^v) și forme cu *s*: *deschide* (34^r), *am deschis* (34^r), *au deschis* (22^r).

Datorită caracterului dur al lui [ș], [i] din suf. *-șig*, velarizîndu-se în prealabil (Sala 1958, p. 762-764), a trecut la [u]: *mește(r)șug* (16^v-2, 30^r, 67^r-2, 71^v etc.), *priiteșug* (68^v).

Perechea sonoră a lui [ș], prepalatala [j] apare notată în mai puține cuvinte, majoritatea avînd timbru moale: *dîrji* (36^r, 40^r), *dîrjie* (58^r), *grije* (13^r, 28^r, 44^r), *nu grijesc* (27^v), *nu te griji* (65^v), *nu să griji* (13^v), *jefuiești* (73^r), *să jehuiră* (48^r), *s-au jelit* (35^r),

a se jelui (39^v), jertvă (16^v-2, 24^r), jidovii (61^r), jilț(ul, uri) (32^v-5, 43^r-2, 56^v), griji (44^r), prăjină (65^r-2), slujie (74^v), să slujescu (31^v), slujind (23^v), străjile (26^v, 34^r, 35^v, 63^r), vetejie (53^r, 68^v), veteji(i) (70^r, 72^v, 76^r, 76^v).

[j] dur este notat în: a jăcui (22^v), jale (30^v-2, 43^v-2, 56^r, 76^v etc.), jalnică (71^r), să slujască (15^r). Aceeași rostire dură este consemnată și în grafii cu ja: grijaște (65^v), slujaște (70^r), vetejaște (35^r, 58^r), fonetisme datorate adoptării, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, a normei literare muntenești [ILRL 1997, p. 313].

În poziție suprascrisă, [j] ar putea marca timbru moale în pluralul grafiilor: farij (71^v), vetej (22^r, 30^v, 59^v, 74^v etc.).

Între africata [g̃] și fricativa [j] se stabilește, pentru unele cuvinte, un raport alternant: giucărei(le) (13^v-2) ~ jucărei (14^r), gios (27^v, 52^r, 54^v, 57^r, 71^r) ~ jos (55^r, 55^v-2, 60^v, 67^r, 70^r), giunghiul (70^r) ~ junghieră (36^v), va junghie (18^v, 55^v). În alte exemple, este notat fie numai [g̃]: agiunsă(ră) (14^v, 15^v, 39^v, 48^r), (au) încungiurată (58^r, 60^r), te giură (70^r), fie numai [j]: joacă (vb. 74^v), jucară (74^v), judecă (17^v), judeca (15^v, 18^r, 23^r), a judeca (39^v), judecată (41^r, 41^v, 66^r-2), judecata (70^r), judecăț(ile) (35^r, 76^r), jumătate (47^r-2, 55^r-2), junci (70^v), să mă joc (14^r), să te joci (13^v), să joacă (14^r), joc (74^v-2), formele devenite literare fiind mai numeroase.

P a l a t a l e. [l'] este menținut, din rațiuni morfologice, în forma de plural a adjectivului gol: goli (41^v-2, 42^r, 44^r).

[l] din substantivul fel are întotdeauna timbru moale: feliu(l) (41^r, 42^r, 43^r, 49^v, 66^v), feliori (39^v). Într-un caz, fel (68^v) este consemnat cu [l] suprascris, care ar putea marca ambele rostiri: moale sau dură.

L a r i n g a l e. [h] etimologic slav apare trecut la [f] în paradigma verbului a pofti: poftești (13^r, 75^r), poftei (33^r), pofti (67^r), veț pofti (75^r) și în virf(ul) (47^r, 47^v, 48^v, 67^v). Substantivul praf înregistrează formele: prah (16^r, 36^r), cu [h] originar conservat, prav (36^r), cu [f] sonorizat și trecut la [v], și actualul praf (71^r).

Grupuri consonantice. Grupul slav [pr] este constant păstrat în cele nouă apariții ale lui împotivă(a) (14^v, 33^r, 35^r, 52^r, 57^v, 60^r, 68^r, 75^v-2) și în protivnic (27^r).

[r] originar din grupul [rș] este conservat în meștersug (16^v-2, 22^r, 57^r-2, 61^v etc.), dar a dispărut în meșteșug(ul) (60^v, 61^v-2, 67^r-2, 68^v, 71^v).

În toate cuvintele de origine slavă înregistrate în textul cercetat, [v] din grupul [sv] a trecut la [f], prin acomodare consonantică (Gheție–Mareș 1974, p. 136): sfat(ul) (15^v, 18^r-2, 26^v-2, 54^r etc.), sfădi (43^v), sfătuiescu (65^v), sfătuitu-s-au (54^r), sfetnic (71^r), sfint (28^v, 46^r-2, 74^r), sfinții (28^v, 55^r), sfinte (28^v, 55^r), sfită (24^r), (să) sfirși(ră) (39^r, 40^v, 60^v, 69^r, 74^v), sfirșit(ul) (60^v-2, 66^r, 70^v), sfirșenie (39^v) etc.

Grupul de origine maghiară [tl] a trecut în [cl] în: viclean (73^v), vicleană (42^r, 74^v).

Grupul [ht] apare notat în dohtor (24^v) și dohtorie (24^v).

Concluzii. În general, fonetica manuscrisului cercetat reflectă, într-o anumită măsură, o tendință destul de bine conturată a limbii române aflate în tranziție de la perioada veche la perioada modernă. Pe de o parte, este promovată tot mai insistent,

în special în fonetică, norma literară impusă prin scrierile lui Antim Ivireanul, deci norma literară muntenească, puternic concurată, preferențial în producțiile manuscrise, de norma variantei literare din Moldova. Pe de altă parte, se face simțită tot mai mult tendința de abandonare treptată a fonetismelor arhaice, care rămân a fi, uneori, majoritare ca frecvență, locul acestora fiind ocupat de inovațiile, e adevărat mai puțin numeroase, acceptate ulterior de norma literară a limbii române unificate.

Această dualitate prezentă în fonetica textului, ușor explicabilă prin caracterul conservator al normei scrierilor din epocă, dar deopotrivă și ca urmare a unei tradiții grafice îndelungate, se manifestă sub forma unor grafii alternante.

Astfel, la nivelul vocalismului, sînt uzuale fonetismele: *bărbat* (cvasimajoritar) ~ *capitan*; *pahar* ~ *păhar*; *fămeia* ~ *femeia*; *rădica* (cvasimajoritar) ~ *ridica*; *ceti* ~ *citi*; *fetele* (majoritar) ~ *fețile*; *este* (majoritar) ~ *esti*; *dinapoi* ~ *denapoi*; *întra* (general) ~ *umbla*, *umfla* (general); *cocon* ~ *cucor*; *gîndesc* (majoritar) ~ *gîndescu*; *vre* (cvasimajoritar) ~ *vrea*; *ieste* (cvasimajoritar) ~ *iaste* etc.

De domeniul consonantismului țin următoarele fenomene: labiale nealterate – labiale palatalizate: *bine* (general) ~ *chiperi*; labiale cu timbru dur – labiale cu timbru moale: *mărg* ~ *merg*, dar numai *izbăvască*, *topască*; dentale cu timbru moale – dentale cu timbru dur: *gătească* ~ *aștaptă*, numai *să* (pron. refl.), *ajunsă*, dar *găsi* ~ *găși*; *dzice* (cvasimajoritar) ~ *zice*; *curțile* ~ *curțile*; *vra* (majoritar) ~ *vrea*; *portariu* (general) ~ *portar*; timbrul dur, preferențial, al prepalatalelor [ș] și [j]: *joc*, dar și *gioc*; numai *feliu*, *goli*, dar *praf* ~ *prah* ~ *prav* etc.

Referințe bibliografice

- Densusianu 1961 = Ovid Densusianu, *Istoria limbii române. Vol. II. Secolul al XVI-lea*. Ediție îngrijită de prof. univ. J. Byck, București.
- Gheție–Mareș 1974 = Ion Gheție, Al. Mareș, *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, București.
- Gheție 1975 = Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București.
- ILRL 1997 = *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532-1780)* de Gheorghe Chivu, Mariana Costinescu, Constantin Frâncu, Ion Gheție, Alexandra Roman Moraru și Mirela Teodorescu. Coordonator: Ion Gheție, București.
- Philippide 1927 = Al. Philippide, *Originea românilor. Volumul II. Ce spun limbile română și albaneză*, Iași.
- Sala 1958 = Marius Sala, *În legătură cu originea sufixului -șug*, în *Omagiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, București, p. 762-764.